

היום נלמד בעזרת ה':

דף ק

[ע"פ ביאור חברותא]

(בעמ' הקודם)

רבא אמר: אפיקורוס - היינו כגון הני דבי בנימין אסיא, דאמרי: מאי אהני לן רבנן [מה הועילו לנו חכמים]?

מעולם לא חידשו לנו חידוש שאינו כתוב בתורה, שהרי **לא שרו לן עורבא, ולא אסרו לן יונה** [לא התירו לנו עורב, שכתוב בתורה שאסור לאכלו. ולא אסרו לנו יונה, שכתוב בתורה שמותר לאכלה].

רבא, כי הוו מיייתי טריפתא דבי בנימין קמיה [כשהיו מביאים אנשי בי בנימין לפניו שאלה בענין טריפה], **כי הוה חזי בה טעמא להיתירא** [כשהיה רואה באותה טריפה טעם להיתר], הוה **אמר להו: תחזו, דקא שרינא לכו עורבא** [ראו! אני מתיר לכם עורב!]. כלומר, הנה לכם היתר שאינו כתוב בתורה, אלא חכמים אמרוהו.

כי הוה חזי לה [כשהיה רואה] **טעמא לאיסורא, הוה אמר להו: תחזו דקא אסרנא לכו יונה** [ראו! אני אוסר לכם יונה!]. כלומר, הרי לכם איסור שאינו כתוב בתורה, אלא חכמים אמרוהו.

רב פפא אמר: כגון מאן דאמר כשהוא מתייחס לתלמיד חכם מסויים: **"הני רבנן"** [אותו תלמיד חכם], שלשון בזיון הוא. שהיה לו לומר: "רבותינו שבמקום פלוני".

רב פפא אישתלי [שכח], **ואמר** בלשון זו: **"כגון הני רבנן"**, שהיא לשון בזיון, ואיתיב בתעניתא [נישב על כך בתענית].

לוי בר שמואל ורב הונא בר חייא, הוו קא מתקני מטפחות ספרי דבי רב יהודה [היו עושים מטפחות לספרי בי רב יהודה].

כי מטו [כאשר הגיעו] לעשיית מטפחת למגילת אסתר, אמרי [אמרו] לוי בר שמואל ורב הונא בר חייא בלשון שאלה: **הא מגילת אסתר - ודאי לא בעי מטפחת** כספרים האחרים?

ולשון גנאי הוא זה, שהיה להם לומר בלשון שאלה, כך: "מגילת אסתר צריכה מטפחת, או אינה צריכה?"

אמר לה: כי האי גוונא [לשון כזה שאמרתם] **נמי מיחזי כי אפקירותא** [גם כן נראה כאפיקורסות].

רב נחמן אמר: אפיקורוס – זה הקורא את רבו בשמו.

דאמר רבי יוחנן: מפני מה נענש גיחזי?

מפני שקרא לאלישע רבו בשמו.

שנאמר: "ויאמר גחזי: אדני המלך, זאת האשה, וזה בנה, אשר החיה אלישע". והרי אלישע היה רבו, וקראו בשמו.

יתיב רבי ירמיה קמיה דרבי זירא, ויתיב וקאמר: עתיד הקדוש ברוך הוא להוציא נחל מבית קדשי הקדשים, ועליו כל מיני מגדים [מיני פירות מתוקים].

שנאמר: "ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל, לא יכול עלהו, ולא יתם פריו, לחדשיו יבכר [בכל חודש וחודש יתבכרו בו פירות], **כי מימיו מן המקדש המה יוצאים, והיה פריו למאכל, ועלהו לתרופה".**

אמר ליה ההוא סבא לרבי ירמיה: יישר! וכן אמר גם רבי יוחנן כדבריו.

אמר ליה רבי ירמיהו לרבי זירא: האם כי האי גונא מיחזי אפקירותא?

אמר ליה: הא האי סבא סיועי קא מסייע לך, שהרי אומר לך שאף רבי יוחנן אמר כדברך, ובודאי שאין בכך אפקירותא!

אלא אי שמיע לך דבר שמחזי כאפקירותא – הא דלהלן שמיע לך:

כי הא דיתיב רבי יוחנן וקא דריש: עתיד הקדוש ברוך הוא להביא אבנים טובות ומרגליות, שהן בגודל של שלשים על שלשים אמות, וחוקק בהם פתח ברוחב של עשר אמות, וברום [בגובה] עשרים אמות, ומעמידן בשערי ירושלים.

שנאמר: "ושמתי כדכד [מין אבן טובה] שמשתיך, ושעריך לאבני אקדח וגו'". הרי שיחוקק הקדוש ברוך הוא באבנים יקרות [וזוהו לשון "אבני אקדח", שחוקק בהן הקדוש ברוך הוא כבמקדח], ויעשה מהן את שערי ירושלים.

לגלג עליו [על רבי יוחנן] אותו תלמיד. אמר: השתא כביעתא דצילצלא לא משכחינן [הרי עתה אין אנו מוצאים אבן טובה אפילו בגודל ביצה של עוף קטן ששמו צילצלא], **היאך יתכן שכולי האי משכחינן** [שאבן גדולה כל כך תימצא]!?

וזוהי אפקירותא!

לימים הפליגה ספינתו של אותו תלמיד בים. חזינהו [ראה] למלאכי השרת דקא מנסרי [שהם מנסרים] אבנים טובות ומרגליות.

אמר להו: הני למאן [לשם מה אתם מנסרים אבנים אלו]?

אמרי ליה המלאכים: **עתיד הקדוש ברוך הוא להעמידן בשערי ירושלים.**

כי הדר [כשחזר] התלמיד ממסעו, **אשכחיה לרבי יוחנן דיתיב וקא דריש** [מצא את רבי יוחנן שיושב ודורש].

אמר ליה: רבי, דרוש! ולך נאה לדרוש. כי כשם שאמרת - כך ראיתי במו עיני.

אמר לו: ריקה, אם לא ראית - לא האמנת? מלגלג על דברי חכמים אתה!

יהב ביה עיניה [נתן בו עיניו], **ועשאו גל של עצמות** [ומת. שהמת נעשה גל של עצמות].

מיתיבי: כתוב: **"ואולך אתכם קוממיות"**. **רבי מאיר אומר:** "קוממיות" - שתי קומות הן. והיינו גובה של מאתים אמה, כשתי קומות של אדם הראשון [שהגמרא במסכת חגיגה אומרת, שמיעט הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון, והעמידו על גובה מאה אמה].

רבי יהודה אומר: "קוממיות" - היינו מאה אמה, כנגד היכל וכותליו. **שנאמר:** **"אשר בנינו כנטעים מגדלים בנעוריהם, בנותינו כזויות מחטבות תבנית היכל וגו'".** ואורך כל כתלי ההיכל - מאה אמה. וכך הוא פירוש הפסוק: **"אשר בנינו מגודלים"**, היינו שהבנים שלנו יהיו לעתיד לבוא מגודלים כאילנות. **"בנותינו כזויות וגו'"**, היינו שבנותינו יהיו מגודלות ככותלי ההיכל.

על כל פנים, גבהם של האנשים לעתיד לבוא יהיה מאתיים אמה, או מאה אמה. והיאך יוכלו ליכנס בפתח שגבהו רק עשרים אמה?

ומתריצין: **כי קאמר רבי יוחנן** שיהיו פתחים של עשרים אמה - **היינו לכוי דבי זיקא** [לחלונות, שהשמש והאוויר נכנסים מהם]. אבל באמת השערים יהיו גבוהים יותר.

מאי "ועלהו לתרופה"? מה הכוונה במילה "תרופה"?

נחלקו בדבר **רבי יצחק בר אבודימי ורב חסדא.**

חד אמר: "תרופה" היינו "מתיר פה". שאותם עלים מועילים **להתיר פה של מעלה,** פה העליון שבגוף האדם. דהיינו, להתיר את פיהם של האילמין, שיהיו מדברים.

וחד אמר: להתיר פה של מטה. דהיינו, להתיר ולפתוח את פתח רחמן של העקריות [וזוהו פה של מטה]. שתיפקדנה על ידי שתאכלנה מאותם עלים.

איתמר, נחלקו בדבר זה גם חזקיה ובר קפרא [אלא שהם אמרו את הדבר בפירוש, ולא בלשון רמז: "פה של מעלה", "פה של מטה"]:

חזקיה אמר: להתיר פה אילמין.

בר קפרא אמר: להתיר פה עקרות. רבי יוחנן אמר: "ועלהו לתרופה" היינו לתרופה ממש. שאותם עלים מרפאים את האדם.

מאי "לתרופה"? איזו רפואה הם עושים?

רבי שמואל בר נחמני אמר: הם מועילים לתואר פנים של בעלי הפה.

דרש רבי יהודה ברבי סימון: כל המשחיר פניו על דברי תורה בעולם הזה - הקדוש ברוך הוא מבהיק זיויו לעולם הבא. שנאמר: "ראשו וגו' תלתלים שחורות כעורב", "מראהו כלבנון בחור כארזים", "חכו ממתקים".

וכך נדרש המקרא: "שחורות כעורב", המשחיר פניו על דברי תורה, והיינו "חכו ממתקים", דברי תורה, שהם ממתקים שמוציא מחיכו, לבסוף, לעולם הבא, יזכה שיהיה "מראהו כלבנון, בחור כארזים".

אמר רבי תנחום ברבי חנילאי: כל המרעיב עצמו על דברי תורה בעולם הזה - הקדוש ברוך הוא משביעו לעולם הבא. שנאמר: "וריון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם". והיינו, אם מרעיבין עצמם, ורווין מדשן ביתך, שלומדים תורה בבית המדרש, בעולם הזה, אזי "נחל עדניך תשקם" לעולם הבא.

כי אתא רב דימי אמר: עתיד הקדוש ברוך הוא ליתן לכל צדיק וצדיק מלא עומסו [מלא חופן] טובה. שנאמר: "ברוך ה' יום יום יעמס לנו האל ישועתנו סלה".

אמר ליה אביי: וכי אפשר לומר כן? היאך יכול אדם לקבל מלא חפנו של הקדוש ברוך הוא? והלא כבר נאמר: "מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן", הרי שכל העולם כולו אין מדתו אלא כמזרת ועד אגודל של הקדוש ברוך הוא, והיכן יקבל אדם מלא חופנו של הקדוש ברוך הוא, שהוא גדול יותר מהעולם כולו?! אמר לו רב דימי: מאי טעמא לא שכיחת באגדתא [למה אינך מצוי באגדות]? אילו היית בקי באגדות, לא היית שואל.

דאמרי במערבא משמיה דרבא בר מרי: עתיד הקדוש ברוך הוא ליתן לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות. שנאמר: "להנחיל אהבי יש ואצרתיהם אמלא". המילה "יש" - בגימטריא תלת מאה ועשרה הוי. אם כן, שיהיה לכל צדיק ש"י עולמות, הרי שיהיה לו מקום לקבל מלא עומסו של הקדוש ברוך הוא.

תניא, רבי מאיר אומר: במדה שאדם מודד - מודדין לו. שאם מדד ונתן לעני מלא חפניו, יחזיר לו הקדוש ברוך הוא מלא חפניו טובה. דכתיב בספר ישעיהו: "בסאסאה בשלחה תריבנה".

אמר רבי יהושע: וכי אפשר לומר כן? וכי אם אדם נותן מלא עומסו לעני בעולם הזה, הקדוש ברוך הוא נותן לו מלא עומסו לעולם הבא? והכתיב: "שמים בזרת תכן"! והיכן יקבל אדם מלא חפנו של הקדוש ברוך הוא, שגדול הוא עד בלי די?

אמר לו רבי מאיר: ואתה אי אומר כן? והרי איזו מדה מרובה, מדת טובה מרובה או מדת פורענות?

הוי אומר: מדה טובה מרובה ממדת פורענות!

שהרי במדה טובה כתיב: "ויצו שחקים ממעל, ודלתי שמים פתח, וימטר עליהם מן לאכל", ובמידת פורענות הוא אומר: "וארכת השמים נפתחו".

מוכח, שמדה טובה מרובה יותר, שהרי דלת גדולה מארובה!

ומצאנו במידת פורענות דכתיב: "ויצאו וראו בפגרי האנשים הפשעים בי, כי תולעתם לא תמות, ואשם לא תכבה, והיו דראון לכל בשר". שזה יהיה ענשם של הפושעים, שהאש ששורפתן לא תכבה לעולם.

ויש לתמוה, והלא אדם מושיט אצבעו באור בעולם הזה - מיד נכוה! ואיך יוכלו הרשעים לסבול אש תמידית ששורפתן?

אלא, הקדוש ברוך הוא יתן ברשעים כח לקבל את הפורענות.

וכשם שנותן הקדוש ברוך הוא כח ברשעים לקבל פורענותם, כך נותן הקדוש ברוך הוא כח בצדיקים לקבל טובתן, וכך יוכלו לקבל מלא עמסו של הקדוש ברוך הוא טובה.

שנינו במשנתנו: רבי עקיבא אומר: אף הקורא בספרים החיצונים וכו'.

תנא: ספרים חיצונים היינו בספרי צדקים, שכופרים בא-ל חי.

רב יוסף אמר: בספר בן סירא נמי אסור למיקרי, אף שאין בו דברים המביאים לידי כפירה. והטעם, משום שיש בו דברי הבאי, והקורא בו בא לידי ביטול תורה. אמר ליה אביי: מאי טעמא אסור לקרוא בספר בן סירא? איזה דברי הבאי כתובים בו?

אילימא משום דכתב ביה: "לא תינטוש גילדנא מאודניה, דלא ליזיל משכיה לחבלא, אלא צלי יתיה בנורא, ואיכול ביה תרתין גריצים". כלומר, לא תסיר את עורו של דג [ששמו גילדנא] אפילו מעל אזנו, מפני שאתה מפסיד את העור. אלא, צלה את עור הדג עמו, ותוכל לאכול בו שתי חלות. שהעור יהיה לפתן לשתי חלות. אי מפשטיה [אם על משמעותו הפשוטה של משפט זה אתה אומר שהוא דברי הבאי], ומהי המשמעות הפשוטה: שלא להשחית דבר, ואפילו עור של דג -

למה דברי הואי הם? והרי באורייתא נמי כתב ענין זה: "לא תשחית את עצה".

אי מדרשא, שהכוונה שלא לנהוג בדבר שלא כדרכו [וזה מה שנקט בן סירא "לא תינטוש גילדנא מאודניה -

למה דברי הואי הם? הרי **אורח ארעא** [דרך ארץ] **קא משמע לן**, **דלא ליבעול** את האשה **שלא כדרכה! ואלא משום דכתיב** בספר בן סירא: **"בת לאביה - מטמונת שוא, מפחדה לא יישן** [אינו יכול לישן] **בלילה.**

ומהו הפחד של אבי הבת?

בקטנותה - חושש הוא שמא תתפתה.

בנערותה, שכבר גדלה יותר, ואין חשש שתתפתה - חושש הוא שמא תזנה מרצונה.

בגרה, שראויה היא עתה לנישואין - חושש הוא שמא לא תינשא.

נישאת - חושש הוא שמא לא יהיו לה בנים.

הזקניה - חושש הוא שמא תעשה כשפים". **הא רבנן נמי אמרוה** [אמרו דבר זה]: **אמנם אי אפשר לעולם בלא זכרים, ואי אפשר לעולם אף בלא נקבות, שבלי שני** המינים לא יכולה להיות פריה ורביה.

אבל, אשרי מי שזכה ובניו זכרים, אוי לו למי שבניו נקבות!

אלא משום דכתיב: "לא תעיל דויא בלבך דגברי גיברין קטל דויא" [אל תכניס דאגה בלבך, שהרי הדאגה קטלה אנשים גיבורים],

הא שלמה אמרה: "דאגה בלב איש ישחנה".

ונחלקו בביאור דבריו **רבי אמי ורבי אסי:**

חד [אחד מהם] **אמר:** אם יש לאדם דאגה, העצה היא **שישיחנה** [יסיחנה, את הדאגה] **מדעתו.**

וחד אמר: העצה היא **שישיחנה** [יספר את דאגתו] **לאחרים.**

הרי ששלמה כבר אמר, שמי שיש דאגה בליבו, צריך באופן כל שהוא להסירנה מליבו.

ואלא משום דכתיב: "מנע רבים מתוך ביתך ולא הכל תביא אל ביתך", וכך הוא פירוש הדברים: **"מנע רבים מתוך ביתך" - אותם שאין לך עסק עמם, מנע אותם מתוך ביתך.**

"ולא הכל תביא אל ביתך" - אף אלו שאתה מתעסק איתם, אל תביאם תדיר אל ביתך, אלא תדבר איתם מבחוץ.

והא רבי נמי אמרה!

דתניא, רבי אומר: לעולם לא ירבה אדם רעים בתוך ביתו, שנאמר: "איש רעים להתרועע". דהיינו, **"איש רעים", מי שיש לו רעים הרבה - "להתרועע".** לבסוף אותם רעים מריעין לו, שמתקוטט עמהם.

אלא, **משום דכתיב** בספר בן סירא: **זלדקן** [מי שזקנו דק וקלוש] - תדע שהוא קורטמן [חכם וחריף ביותר].

עבדקן [מי שזקנו עב] - תדע ש**סכסן** [שוטה] הוא.

דנפח בכסיה [מי שנפח קצף שבכוסו] - בידוע **שלא צחי** [אינו צמא]. שאילו היה צמא, היה שותה את הכוס כמות שהיא.

ואם **אמר** אדם: "**במאי איכול לחמא**" [עם איזה לפתן אוכל פת זו] - **לחמא סב מיניה** [טול ממנו את הלחם], כי בידוע שאינו רעב. שאילו היה רעב, היה אוכל את הפת מיד, ולא היה מחפש במה ללפתה.

מאן דאית ליה מעברתא בדיקניה [שיש לו מעבר בזקנו. כלומר, שזקנו מחולק ומפוצל] - **כולי עלמא לא יכלי ליה** [כל העולם אינם יכולים לנצחו] בערמימותו. שמתוך שחישב כל ימיו ערמומיות, שם ידו בתוך זקנו ומשך, עד שנקרח ונחלק.

וכל הדברים הללו - דברי רוח הם, שאין בהם תועלת. לכן אין קורין בספר בן סירא. **אמר רב יוסף: מילי מעלייתא** [דברים מעולים וטובים] **דאית ביה** [שיש בו, בספר בן סירא], כדוגמת הדברים דלהלן - **דרשינן להו בפירקא** [משמיעים אותם לרבים]: **אשה טובה - מתנה טובה, בחיק ירא אלהים תנתן.**

אשה רעה - צרעת לבעלה.

מאי תקנתיה - יגרשנה מביתו, ויתרפא מצרעתו.

אשה יפה - אשרי בעלה, מספר ימיו כפלים [מחמת הנאתו, חשובים ימיו ככפלים].

העלם עיניך מאשת חן, פן תלכד במצודתה.

אל תט אצל בעלה למסוך עמו יין ושכר, כי בתואר אשה יפיה רבים הושחתו, ועצומים כל הרוגיה.

רבים היו פצעי רוכל המרגילים לדבר ערוה [ניאוף], **כניצוץ שמבעיר גחלת.** כלומר, הרבה מכות מקבל רוכל המחזיר בעיר למכור תכשיטי נשים. שהיות ועסקו עם הנשים, פעמים שמוצאו הבעל מתייחד עם אשתו, ומכהו ופוצעו. **ככלוב מלא עוף, כן בתיהם מלאים מרמה.**

מנע רבים מתוך ביתך, ולא הכל תביא ביתך.

רבים יהיו דורשי שלומך, שתהא מתיידד עם הכל. ואף על פי כן, אף שכולם ידידיך, **גלה סודך רק לאחד מאלף.**

משוכבת חיקך שמור פתחי פיך.

אל תצר צרת מחר [אל תדאג מדברים שאמורים להתרחש למחר], **כי לא תלד מה ילד יום** [מה יארע היום]. **שמא למחר איננו** [שמא הדואג ימות כבר היום], **ונמצא מצטער על עולם שאינו שלו**, שהצרה כבר לא תהיה נוגעת לו.

כתוב בספר משלי: **"כל ימי עני רעים"**. **בן סירא אומר: אף הלילות של העני רעים.** ומה הטעם?

משום שהיות ועני הוא, ואין לו דמים לעשות גגו גבוה, הרי שבשפל גגים גגו. והיות ואין לו דמים לקנות קרקע במקום טוב, הרי שבמרום הרים כרמו. ולכן, היות וגגו נמוך משאר הגגות, יורד ומזלף ממטר שאר הגגים לגגו, ואין לו מנוחה גם בלילות.

והיות וכרמו גבוה יותר משאר קרקעות, הרי שמעפר וזבל כרמו - יורד לכרמים של אחרים, שנמוכים ממנו, ונמצא העני נפסד. וכל העת, בימים ובלילות, הוא דואג על הפסדו.

[סימן: זיר"א רב"א, משרשי"א חנינ"א טובי"ה, ינא"י יפ"ה יוחנ"ן מרח"ם, יהוש"ע מק צ"ר]. **אמר רבי זירא אמר רב: מאי דכתיב: "כל ימי עני רעים" -**

אלו בעלי תלמוד, שלימוד התלמוד קשה מרוב קושיות וסוגיות שיש בו.
"וטוב לב משתה תמיד" - אלו בעלי משנה, שנוחה ללמוד.

רבא אמר איפכא. ש"כל ימי עני רעים" - **אלו בעלי משנה.** "וטוב לב משתה תמיד" - **אלו בעלי גמרא.** וכפי שיבואר להלן.

והיינו דאמר רב משרשיא משמיה דרבא: מאי דכתיב: "מסיע אבנים יעצב בהם" -

אלו בעלי משנה. כי הלומד משנה, שונה - ואינו יודע מה הוא אומר, שהרי אין מורין הלכה מתוך המשנה.

"ובוקע עצים יסכן בהם" [יתחמם בהם] -

אלו בעלי תלמוד, שנהנים מיגיעם. שעל ידי כך יודעים להורות איסור והיתר.

רבי חנינא אומר: "כל ימי עני רעים" - זה מי שיש לו אשה רעה.

"וטוב לב משתה תמיד" - זה שיש לו אשה טובה. רבי ינאי אומר: **"כל ימי עני רעים" - זה אסטניס** [אדם מעוגג ומפונק].

"וטוב לב משתה תמיד" - זה שדעתו יפה [בלשון סגי נהור, ההיפך מאיסטניס].

רבי יוחנן אומר: "כל ימי עני רעים" - זה רחמני.

"וטוב לב משתה תמיד" - זה אכזרי.